

Чотири століття боротьби за виживання: історія незалежності України

З нагоди 32-ї річниці проголошення незалежності України, пригадуємо довгий і важкий історичний шлях українського народу до створення власної вільної держави

Кожного року 24 серпня Україна відзначає найважливіше свято у своїй історії – День Незалежності. 32-у річницю становлення нашої держави доводиться зустрічати під звуки сирен та вибухи снарядів через імперські амбіції східного сусіда. Український народ протягом останніх чотирьох століть не вперше стикається з необхідністю битися за власне існування, але як показує історія, підкорити свободу нації та зупинити шлях Української держави до самовизначення не вдалось нікому.

З нагоди 32-ї річниці від Дня проголошення Незалежності України пригадуємо головні історичні події на тернистому шляху становлення нашої держави.

Зазвичай становлення незалежності України розглядають з початку ХХ століття й проголошення Української Народної Республіки, проте, ми поглянемо глибше в історію боротьби українського народу за самовизначення.

Історію України заведено розглядати з часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства, але ми опустимо ці важливі етапи становлення України, адже при наявності незалежності ці середньовічні держави втратили її через сукупність зовнішньо- та внутрішньополітичних факторів.

З припиненням існування Галицько-Волинської держави у **середині XIV століття**, території сучасної України опинилися повністю розділеними між Золотою Ордою, Королівством Польським та Великим Князівством Литовським, а згодом й між Річчю Посполитою та Московією.

Велике князівство Литовське, 1434 рік

До XVI століття території майбутньої незалежної України контролювали різні держави з різним підходом до свободи та самовизначення народу, який на них проживав. Посилення соціально-економічного, політичного й національно-релігійного гноблення викликало антифеодальну й національно-визвольну боротьбу українського народу в період Козаччини.

Козаччина

Форми визвольної боротьби українського народу в період Козаччини набували різної форми: від втечі від феодалів до збройних повстань.

Українські селяни масово втікали від панів на східні та південно-східні землі України, де засновували нові поселення – слободи, й невеликі укріплені

містечка – січі. Такі селяни називали себе козаками (з тюркської – "вільна людина").

"Запорожці пишуть листа турецькому султану", Ілля Рєпін, 1880 рік

За порогами Дніпра, на острові Хортиця, козаки заснували Запорізьку Січ, яка стала тогочасним центром визвольної боротьби українського народу за національну незалежність.

Відмовляючись визнати авторитет будь-якого правителя, запорожці здійснювали самоврядування згідно з тими звичаями та традиціями, що формувалися протягом поколінь. Усі мали рівні права й могли брати участь у досить бурхливих радах.

Січ лежала на торгових шляхах між Річчю Посполитою та Османською імперією. Козацькі набіги на чайках значно ускладнювали торгівлю між цими державами, тому османи тиснули на поляків, щоб ті "вирішили питання" з козаками. Згодом Сейм оголосив козаків злочинцями, але вже невдовзі змушений був звертатись по допомогу боездатного й дешевого війська у війнах проти Швеції, Московського царства та з турками.

Приблизні межі території Гетьманщини

Хмельниччина

Під час постійних селянських повстань та конфронтацій козаків із польською шляхтою протистояння між українським народом та Річчю Посполитою, яка все більше обмежувала його в правах, особливо на релігійному ґрунті, посилювалося.

Богдан Хмельницький, після нападу на його село Суботів у 1647 році, втік із синами на Запорізьку Січ й підняв масштабне повстання. Залучившись підтримкою кримського хана, Хмельницький із запорожцями впродовж 1648 року здобув ряд перемог у масштабних битвах зі шляхтою під Жовтими Водами, Корсунем та Пилявцями.

Спершу Хмельницький боровся за автономію українського народу, але зі зміною короля бажав повністю звільнити українські території з-під контролю Речі Посполитою "з лядської неволі... народ увесь руський... по Львів, Холм і Галич".

Портрет Богдана Хмельницького

Хмельницькому вдалось ненадовго вибороти автономію для Гетьманщини, проте, після битви під Берестечком, через зраду татар, автономію фактично було втрачено.

Хмельницький не зупинявся й звернувся за допомогою до Московської держави. 11 жовтня на прохання Богдана Хмельницького Земський собор

московитів ухвалив прийняти Військо Запорозьке "з городами їх і землями під государя високу руку".

За результатами Переяславської ради від 8 січня 1654 року частина запорожців присягла на вірність московському царю Олексію Михайловичу. Взамін московити дозволяли Гетьманщині самостійну зовнішню політику та зобов'язувалися піти війною на Річ Посполиту, а на кордонах козацької держави мали виставлятися московські залоги.

Руїна

Після смерті Богдана Хмельницького у 1657 році в історії України розпочався тридцятирічний період відомий під назвою "Руїна". Він характеризувався розпадом держави, міжусобицями, поділом території по Дніпру між Річчю Посполитою та Московською державою та іноземною інтервенцією.

Польсько-литовсько-руська держава за проектом 1658 року (її створення планувалося на основі Гадяцьких угод, підписаних після смерті Богдана Хмельницького)

Під час цього періоду український народ не припиняв боротьби за незалежність та самоідентифікацію, але обіцяну автономію українцям не надавали ні московити, ні поляки, а шлях до самовизначення розбився об

стіну міжусобиць та розділом козацького керівництва. Результатом цього став поділ козацької України на Лівобережну та Правобережну.

Саме у цей період відбувалося активне сприйняття українців окремим народом на Лівобережній Україні, підконтрольній Московії. Росіяни всяко намагалися асимілювати жителів українських територій, але жителі берегів Дніпра все глибше усвідомлювали себе окремою спільністю зі своєю власною історією, культурою, мовою та традиціями.

"Руїна" закінчилась 1687 року, коли гетьманом Лівобережної України став Іван Мазепа. Йому на деякий час вдалось об'єднати українські землі та розділене козацтво, проте, у вирішальній битві Великої Північної війни під Полтавою 1709 року шведсько-козацьке військо прогало московсько-малоросійському. Після цього московити отримали цілковитий контроль над Лівобережною Україною, селян з правого берега Дніпра силоміць переселяли на лівий, а всі правобережні полки було ліквідовано, більшість осель зруйновано.

Згідно з Прутським миром та Адріанопольською угодою Московська держава відмовлялась від претензій на Правобережну Україну, визнавала турецьку юрисдикцію над Запоріжжям.

Битва під Полтавою

Боротьба за самовизначення у складі Російської імперії

Після смерті наступника Мазеви Івана Скоропадського у 1722 році Гетьманщина ще отримувала відносну автономію під контролем московитів, але з приходом на престол російської імператриці Катерини II замість гетьманату було створено Другу Малоросійську колегію, відбулась уніфікація державної системи із загальноросійською, було введено панщину та закріпачено селян. Політика щодо українських земель була орієнтована на

зросійщення. Запорізьку Січ зруйновано за наказом імператриці 1775 року.

На початок XIX століття, після приєднання Кримського ханства, трьох поділів Речі Посполитої та ряду російсько-турецьких війн більшість земель сучасної України опинилась у складі Російської імперії.

Українці не припиняли боротися за свою незалежність впродовж **першої половини XIX століття**. Так, 1817 року козаки Буського війська виступили проти переведення їх на військові поселення, через два роки спалахнуло Чугуївське повстання проти нелюдських умов життя, впродовж 1813-1835 років вирувало гайдамацьке повстання Устима Кармалюка.

Устим Кармалюк

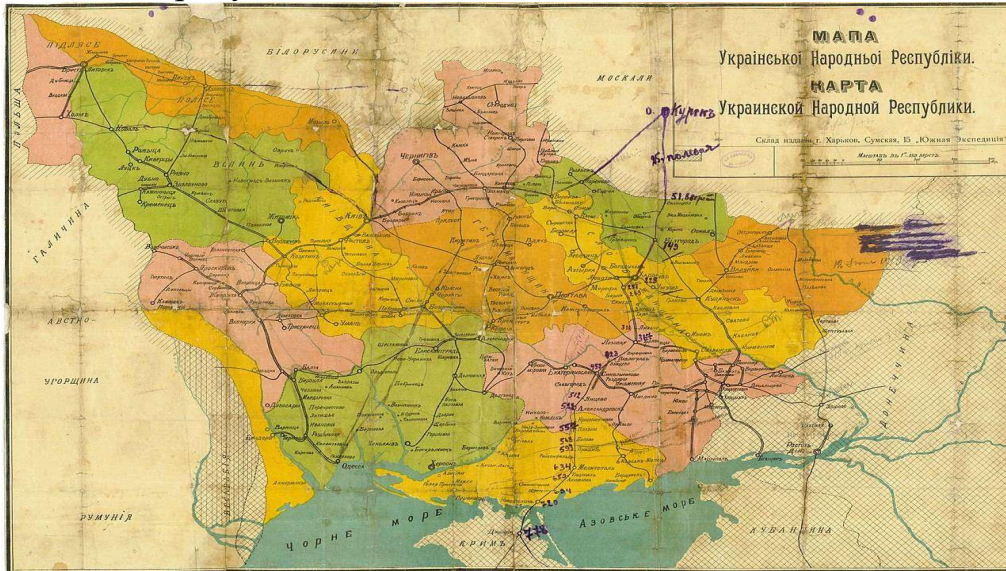
Впродовж другої половини XIX століття українські повстання відбувалися не так активно через ряд реформ імператора Олександра II. Внаслідок будівництва залізниці, індустріалізації та урбанізації, які були особливо активні на території України, українські селяни масово переселялися у міста в пошуках кращого життя. Силами еліти української нації відбувалися дослідження та збір інформації про український фольклор, мову, історію, культуру й традиції, що стало підґрунтям для національного відродження.

Національне відродження

Одним з найважливіших періодів формування української нації та державності є початок XX століття, зокрема 1917-1920 роки.

Завдяки урбанізації, просвітництву й збільшенню кола освічених українців на території України стають популярнішими ідеї демократії, прав людини та самобутності націй.

У цей час Україна на тлі революції в Російській імперії, хоч і ненадовго, але вперше стала повноцінною незалежною державою. **22 січня 1918 року IV Універсал Української Центральної Ради** проголосив незалежність **Української Народної Республіки**, яку було створено в листопаді 1917 року.

Мапа

УНР, січень 1918 рік

1918 року було затверджено національний герб, гімн, державний прапор. Українська Народна Республіка мала власну територію, військо, грошову систему, органи влади, церкву й дипломатичні відносини з іншими державами.

Рівно через рік після проголошення четвертого Універсалу було проголошено **Акт Злуки Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки**. Ця подія об'єднала Україну й стала датою відліку сучасної соборної Української держави.

Проголошення акту

Злуки на Софійському майдані в Києві

Під час Української революції 1917–1921 років українцям вдалося відновити державу, яка кілька разів змінювала назву і форму: Українська Народна Республіка (1917–1918), Українська Держава (Гетьманат за правління Павла Скоропадського, 1918), знову Українська Народна Республіка (доба Директорії, 1918–1921), Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1919).

Через відсутність єдності в поглядах лідерів відродженої Української держави тиск більшовиків з одного боку та Польщі, Румунії й Чехословаччини з іншого, знову розділили Україну.

Радянська Україна

Запал, який дала українцям коротка доба незалежності, не змогли загасити навіть роки тоталітарного режиму в складі СРСР.

Більшовики були змушені рахуватися з українським бажанням до самовизначеності й протягом 1920-х років проводили політику українізації, наслідком якої став підйом національної культури, часткове залучення українців до керівних органів. Комуністична влада була змушена поступитися українському національному рухові й піти на створення УСРР (Української Соціалістичної Радянської Республіки), яка мала свої території, органи влади й символіку, але не мала суверенітету.

В міру того як тоталітарна радянська влада намагалася притиснути бажання українців до самовизначення, наростав рух спротиву, який розвивався у формі збройної боротьби впродовж 1920-1950-х років, а також як ненасильницька та дисидентська боротьба впродовж 1960-1980-х років.

Комсомолец охороняє відібране в селян зерно

У кінці 1980-х рух до здобуття української державності разом із національно-демократичними революціями у Східній Європі відіграв важливу роль у падінні комуністичних режимів, а в Україні призвів до відновлення незалежності.

Народження вільної України. 16 липня 1990 року під тиском опозиції та масових продемократичних вуличних демонстрацій Верховна Рада УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України. Це стало можливим на тлі економічного занепаду Радянського Союзу, а також завдяки політиці "гласності" та "перестройки", які давали можливість українцям висловлювати думки щодо самотності своєї нації.

Живий ланцюг на день злуки, 1990 рік

24 серпня 1991 року на позачерговому засіданні Верховна Рада УРСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, зазначивши у ньому, що продовжується тисячолітня традиція державотворення в Україні.

Остаточне затвердження незалежності України відбулось **1 грудня 1991 року**, коли на Всеукраїнському референдумі 90% громадян проголосували за життя в незалежній державі й затвердили суверенність України як безповоротний історичний факт.

Перші президентські вибори і поступова демократизація усієї виборчої системи

Згідно з Декларацією про державний суверенітет, Верховна Рада 5 липня 1991 року ухвалила закон «Про вибори президента України». Вибори призначили в один день із Всеукраїнським референдумом – на 1 грудня 1991 року. Першим президентом обрали **Леоніда Кравчука**.

Затвердження державних символів України

15 січня 1992 року – затвердження Верховною Радою України музики Державного гімну з пісні «Ще не вмерли України...» за авторством Михайла Вербицького. А слова – через довгі політичні дебати – парламент затвердив аж у березні 2003 року, скоротивши вірш Чубинського до одного куплету і приспіву.

28 січня 1992 року Верховна Рада України затвердила синьо-жовте полотнище як **державний прапор України**.

19 лютого 1992 року парламент України затвердив тризуб як **Малий герб України**.

Дві із 38 монет періоду України-Русі з «Городницького скарбу». Їх датують 1010–1019 роками

Ухвалення Конституції незалежної України і розбудова законодавства

28 червня 1996 року о 9-й годині 20 хвилин після доби безперервної роботи Верховна Рада ухвалила Конституцію України («за» проголосували 315 народних депутатів).

Запровадження власної грошової одиниці – гривні

У період 2–16 вересня 1996 року, відповідно до статей 99 і 102 Конституції України і указу тогочасного президента України **Леоніда Кучми**, в Україні була проведена **грошова реформа**.

Національною грошовою одиницею та валютою України стала **гривня**.

Запровадження гривні відбувалося під керівництвом тогочасного голови Національного банку України **Віктора Ющенка**.

Таким зображений Київський князь періоду України-Русі Володимир Великий на банкноті однієї гривні зразка 1992 року

Підписання міждержавних угод і членство у міжнародних організаціях

Після Всеукраїнського референдуму незалежність України визнала міжнародна спільнота.

Першими Україну як суверенну і незалежну державу визнали Польща, Канада, Росія і Угорщина.

Україна як повноправний член міжнародного товариства почала підписувати міждержавні угоди і долучатися до співпраці з впливовими міжнародними організаціями. Ось лише деякі з них:

- із 1 січня 1995 року – членство в Організації з безпеки і співробітництва в Європі;
- із 1996 року – членство в Раді Європи;
- із квітня 1992 року – співпраця з Європейським банком реконструкції та розвитку;
- із вересня 1992 року – співпраця з Міжнародним валютним фондом;
- із травня 2008 року – Україна стала членом Світової організації торгівлі (СОТ);
- у вересні 2014 року Україна і Європейський союз ратифікували підписану кількома місяцями раніше Угоду про асоціацію з ЄС;
- із червня 2017 року набув чинності закон про безвізовий режим із ЄС.

Майдан 2004 року – «Помаранчева революція»

У листопаді 2002 року прем'єр-міністром України став Віктор Янукович. Про його стиль керівництва говорили пошепки. Янукович активно готувався до участі у президентських виборах і максимально задіював весь адміністративний ресурс.

Це викликало спротив у різних сферах – від освіти до бізнесу.

У другий тур президентських виборів 2004 року вийшли Віктор Янукович і Віктор Ющенко. І коли другий тур президентських виборів відбувся з масовими системними фальсифікаціями на користь провладного кандидата, а потім голова ЦВК Сергій Ківалов спробував швидко оголосити перемогу Віктора Януковича – це призвело до початку всеукраїнської акції протесту, що отримала назву «Помаранчева революція».

Майдан 2014 року – Революція гідності

29 листопада 2013 року Віктор Янукович не підписав у Вільнюсі на саміті «Східного партнерства» Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі з Європейським союзом. Це викликало обурення учасників акцій. На майдані Незалежності в Києві студенти не розходяться до пізньої ночі, а невелика кількість людей залишається під стелою до ранку.

На світанку 30 листопада 2013 року «Беркут» раптово жорстоко атакує протестувальників. Оточивши людей, їх просто жорстоко б'ють. Тих, хто зумів вирватися, теж доганяють і завдають ударів: спочатку по ногах, а потім по голові. Це зняла, зокрема, і камера на будівлі, в якій тоді був офіс Радіо Свобода.

Вже через кілька годин на майдані Незалежності зібралися тисячі людей. Вони вимагали від влади покарати тих, хто віддав наказ жорстоко побити студентів. Влада ці вимоги проігнорувала, що лише збільшило число учасників акцій. Так розпочалися події, що увійшли в історію під назвою Революція гідності.

Спочатку акції протесту носили мирний характер. Але поступово силовики почали застосовувати травматичну зброю проти мітингувальників: стріляли по ногах, а потім кілька учасників Майдану отримали травми очей. У січні з'явилися перші убиті. Убитих учасників Революції гідності (понад сто людей, найбільше 20 лютого) почали називати «Небесною сотнею».

Оборона Донецького аеропорту

Оборонна епопея утримування українськими Збройними силами аеропорту імені Прокоф'єва (Донецьк) під час збройного конфлікту на Донбасі увійшла в історію як безпрецедентна військова операція. Бої за ДАП, на думку військових експертів, змінили плани Кремля щодо отримання швидкого контролю над Україною, оскільки супротивник зрозумів, що «країна здатна ефективно захищатися».

Оборонців ДАПу назвали «кіборгами».

Сім місяців (із кінця травня 2014 року і майже до передостанніх днів січня 2015 року) термінали, диспетчерську вежу та інші споруди донецького летовища утримували нечисленні українські підрозділи, сформовані за власним бажання. Із вересня – це були фактично безперервні бої в оточенні.

Війна. Відсіч широкомасштабної агресії Росії

24 лютого 2022 року Росія розпочавши широкомасштабну війну проти України. І ця війна є зараз найбільшим випробуванням здатності українців захищати свою незалежність.

За планом путінського режиму, російська армія мала захопити Київ за 2-3 дні, скинути законну владу і поставити обраного Кремлем маріонеткового керівника.

Однак, Збройні сили України та Територіальна оборона зупинили переважаючі сили противника, спалили танкові колони й примусили російські підрозділи відступити. На початку квітня загарбники вийшли з території Київської, Чернігівської і Сумської областей, після чого російська армія зосередилася на захопленні Донбасу.

Війна триває. Україна, з підтримкою Заходу, продовжує стримувати одну із найчисельніших армій світу, а влітку 2023 року почала контрнаступ з метою прорвати лінії оборони російської армії і звільнити окуповані території.

Головне ж, що творить і зміцнює незалежність України, кажуть аналітики: це прагнення і дії небайдужих людей. Людей, які захищають Україну на фронті, людей, які підтримують армію і розбудовують країну в тилу.

«Сильна нація, очевидно, і може формуватися в період труднощів у період втрат і це значне випробування для українського народу, яке він, на мою думку, витримує з честю»

Через 32 роки з Дня проголошення Незалежності, Україна змушена захищати своє право на існування від російських загарбників, але оглядаючись на історичні події, можна бути переконаним, що завдяки теперішній єдності наших громадян, суверенітет, свобода та соборність України ніколи не будуть зламани ворогом.